

en ‘censuurclub’ (zie berichtgeving van de Volkskrant, NOS, Villamedia en GeenStijl). In januari werd bekend dat in de afgelopen twee jaar vijf publicaties van verschillende Nederlandse media-outlets – GeenStijl, The Post Online, De Gelderlander en NPO Radio 1 – als ‘desinformatie’ waren aangemerkt. Deze publicaties betroffen met name berichtgeving over Oekraïne, en de meldingen van nepnieuws werden gedaan door dezelfde Belgisch/Oekraïense NGO (zie online berichtgeving van Elsevier en de Volkskrant). Voor vier van deze publicaties bleek dit stempel onterecht en de artikelen feitelijk correct. Dit heeft geleid tot verontwaardigde reacties en een motie in de Tweede Kamer voor Minister Ollongren van Binnenlandse Zaken om zich in te spannen voor opheffing van het Europese nepnieuws-project. De pagina’s over de Nederlandse publicaties zijn overigens inmiddels verwijderd.

Rond het thema ‘nepnieuws’ valt op Europees niveau verder te wijzen op de aanbevelingen van de High Level Expert Group on Fake News onder voorzitterschap van Madeleine de Cock Buning, die op 12 maart jl. zijn gepubliceerd in het rapport ‘A multi-dimensional approach to disinformation’. De groep werd in januari 2018 samengesteld om de Europese Commissie te adviseren over beleidsinitiatieven om ‘nepnieuws’ en de verspreiding van desinformatie online tegen te gaan. Het rapport gaat in op definitie-kwesties omtrent ‘nepnieuws’, hecht veel waarde aan het recht op vrijheid van meningsuiting, raadt het maken van ‘nepnieuwlijsten’ door de Europese Commissie af, en stelt een benadering voor die gebaseerd is op vijf pijlers: 1. het vergroten van transparantie van online nieuws; 2. het bevorderen van media- en informatiewijsheid; 3. het ontwikkelen van instrumenten om gebruikers en journalisten in staat te stellen om desinformatie aan te pakken; 4. het garanderen van diversiteit en duurzaamheid van het Europese nieuwsmedia-ecosysteem; en 5. het stimuleren van voortdurend onderzoek naar de impact van desinformatie in Europa om de maatregelen genomen door verschillende actoren te evalueren en aan te passen. Het rapport, dat wordt onderschreven door diverse belanghebbenden waaronder technologiebedrijven, journalisten, fact-checkers, wetenschappers en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties, is beschikbaar via <https://ec.europa.eu>.

Verder blijft de bescherming van journalistiek en de veiligheid van journalisten en andere media-actoren een aandachtspunt binnen de Raad van Europa: op 15 februari jl. heeft het Comité van Ministers een questionnaire gepubliceerd over de in april 2016 aangenomen aanbeveling ‘on the protection of journalism and safety of journalists and other media actors’ (CM/Rec(2016)4, zie hierover o.a. *KwartaalSignaal* 140, p. 8151). Het doel is om, in het licht van recente moorden op journalisten, actie op het gebied van preventie, bescherming, gerechtelijke vervolging van daders, en bevordering van informatie en bewustzijn te verdubbelen. De aanbevelingen moeten meer systematisch worden geïmplementeerd op nationaal niveau. De questionnaire is bedoeld om te identificeren wat in dit opzicht prioriteiten zijn volgens journalisten, verenigingen van journalisten en maatschappelijke organisaties.

MEDIARECHT

AAK20188630

J.M. Breemen & V.E. Breemen

Regelgeving en beleid

Op 21 maart 2018 werd het raadgevend referendum gehouden over de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (Wiv) (zie over deze wet o.a. *KwartaalSignaal* 133, p. 7655 en *KwartaalSignaal* 144, p. 8427). De Wiv is bekend geworden als de ‘slepenetwet’ vanwege de bevoegdheden van de diensten om op grote schaal communicatie over internetkabels te onderscheppen en hierbij persoonsgegevens te verwerken. De meerderheid van de kiezers sprak zich uit tegen de wet, wat betekent dat de politiek de wet in elk geval moet heroverwegen, ook al is de uitslag niet bindend. In april jl. werd bekend dat het kabinet de wet op zes punten beoogt te wijzigen, maar dat nog steeds wordt gemikt op inwerkingtreding op 1 mei 2018 (zie het bericht van 6 april 2018 op www.rijksoverheid.nl).

Begin dit jaar is in, en over, Nederlandse media ophef ontstaan over EUvsDisinfo, een campagne en initiatief dat geleid wordt door de European External Action Service East Stratcom Task Force. Deze Task Force is in maart 2015 door EU-staatshoofden en regeringsleiders opgezet om aanhoudende Russische desinformatie-campagnes te bestrijden (zie: <https://euvsdisinfo.eu/about/>). In de Nederlandse media wordt dit initiatief wel aangeduid als ‘EU-factcheckers’, ‘Europese waakhond tegen nepnieuws’, ‘EU-afdeling die nepnieuws bestrijdt’, ‘curieuze EU club’

Rechtspraak

In aansluiting op de signalering van de ophef over de ‘Europese nepnieuwsaakhond’, EUvsDisinfo, kan hier worden opgemerkt dat De Persgroep, GS Media, The Post Online en journalist Chris Aalberts eind februari een kort geding hadden aangespannen tegen de Europese instanties waar deze afdeling onder valt, gepland op 14 maart 2018. Doel van het kort geding was het afdwingen van rectificatie. Nadat op 8 maart het laatste Nederlandse artikel uit het ‘nepnieuws-archief’ was verwijderd, en het platform bovendien zelf een eigen rectificatie plaatste en het maken van fouten toegaf, werd besloten om het kort geding in te trekken (zie berichtgeving The Post Online). De gedaagde Europese instanties reageerden overigens wel met een verweerschrift gericht aan de eisers waarin zij de bevoegdheid van de Amsterdamse rechter betwisten. In het intrekingsbericht van advocaten Emiel Jurjens en Jens van den Brink (Kennedy Van der Laan) aan de Rechtbank Amsterdam (tevens gepubliceerd op Twitter) reageren eisers met verbazing op deze gang van zaken en benadrukken ze dat de kern van de zaak is dat de EU met de aantijgingen van nepnieuws de vrijheid van meningsuiting van de media heeft geschonden.

Op Europees niveau is dit keer een zaak omtrent artistieke uitingsvrijheid noemenswaardig: *Sinkova t. Oekraïne* (EHRM 27 februari 2018, 39496/11). De zaak draait om arrestatie, detentie en veroordeling van de 19-jarige student Anna Sinkova. Als lid van een artistiek gezelschap dat regelmatig provocerende publieke optredens gaf, had ze eieren gebakken boven de vlam van het monument ‘the Tomb of the Unknown Soldier’ in Kiev in 2011. Dit optreden was gefilmd en op internet gezet met de uitleg dat ze protesteerde tegen de verspilling van kostbaar aardgas, terwijl het geld daarvoor volgens haar beter besteed zou kunnen worden aan de leefomstandigheden van veteranen. Pas daarna werd Sinkova gearresteerd. In 2012 werd ze schuldig bevonden aan het ontheiligen van het monument en veroordeeld tot een voorwaardelijke gevangenisstraf van 3 jaar. Vóór die veroordeling had ze al 3 maanden in voorarrest gezeten. Hoewel het EHRM uiteindelijk concludeert dat Artikel 5 EVRM (recht op vrijheid en veiligheid) is geschonden, deels omdat haar detentie geen geldige rechtsgrond had en deels omdat voldoende rechtvaardiging door de autoriteiten ontbrak, wordt geen inbreuk op Artikel 10 (vrijheid van meningsuiting) aangenomen. In het kader van dit *KwartaalSignaal* is vooral dit laatste aspect van belang. Volgens het hof is Sinkova niet veroordeeld vanwege haar zienswijzen, maar op grond van een algemeen verbod op minachting van het monument, en had ze die zienswijzen op een ‘geschiktere’ manier kunnen uiten zonder het strafrecht te overtreden en de traditie van de eeuwige vlam die in veel culturen voorkomt te bespotten en de herinnering van de soldaten te beledigen. In vergelijking met een andere uitspraak waar iemand meer dan 13 jaar had vastgezeten, merkt het hof ook op dat de veroordeling in de onderhavige zaak niet streng was. In een kritische *dissenting opinion* stellen drie rechters, waaronder de

Oekraïense, echter dat het hof meer gewicht had moeten toekennen aan de satirische aard van de performance, aangezien Artikel 10 ook expressies beschermt die ‘offend, shock or disturb’. Bovendien gaat ook een ‘chilling effect’ uit van een voorwaardelijke veroordeling. Deze rechters zijn dan ook bezorgd over de reële kans dat het recht van individuen om hun opinies te uiten via vreedzame maar controversiële middelen wordt uitgehold. (Zie over deze zaak ook de kritische blog van D. Voorhoof & R. Ó Fathaigh van 21 maart 2018 op www.mediareport.nl).

Literatuur

- N. Bellardi, B. Busch, J. Hassemer, H. Peissl & S. Scifo, *Spaces of Inclusion – An explorative study on needs of refugees and migrants in the domain of media communication and on responses by community media*, Raad van Europa, rapport DGI(2018)01, januari 2018;
- E.J. Dommering, ‘Annotatie bij EHRM 27 juni 2017 (Satakunnan Markkinapörssi Oy & Satamedia Oy / Finland)’, *NJ* 2018/67, p. 984-987;
- W. Korthals Altes & P. Verweijen, Reactie en naschrift op ‘Rechtbanktekeningen nopen tot een herziening van de Persrichtlijn’, *NJB* 2018, afl. 8, p. 563-564;
- J. Möller, D. Trilling, N. Helberger & B. van Es, ‘Do not blame it on the algorithm: an empirical assessment of multiple recommender systems and their impact on content diversity’, *Information, Communication & Society* 2018;
- Studiecommissie Uitingdelicten van de VMC en het NJCM, ‘Aanbevelingen met betrekking tot de strafbaarstelling van belediging van gezagsdragers, met name politieagenten, openbare instellingen en staatshoofden’, *Mediaforum* 2017, afl. 7/8, p. 225-234;
- F.J. Zuiderveen Borgesius, J. Möller, S. Kruikemeier, R. Ó Fathaigh, K. Irion, T. Dobber, B. Bodo & C. de Vreese, ‘Online Political Microtargeting: Promises and Threats for Democracy’, *Utrecht Law Review* (14) 2018, afl. 1, p. 82-96.